

SOCIALNO EMOCIONALNO IZOBRAŽEVANJE: res še ena modna muha?

VODENJE IN SOCIALNO-EMOCIONALNO UČENJE V SODOBNEM VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNEM OKOLJU

XXIX. STROKOVNO SREČANJE RAVNATELJIC IN RAVNATELJEV VRTCEV Grand hotel Bernardin, Portorož 9. oktober 2023

Izr. prof. dr. Sonja Čotar Konrad

Univerza na Primorskem, Pedagoška fakulteta, sonja.cotarkonrad@pef.upr.si

Konstruktivno sodoločanje razvoja ustreznih vzorcev vedenja:

- prosocialno
- čustveno ozaveščeno
- podpora duševnemu zdravju
- krepitev splošnega blagostanja (psihološke dobrobiti) otrok

Je to naloga in cilj vrtca?

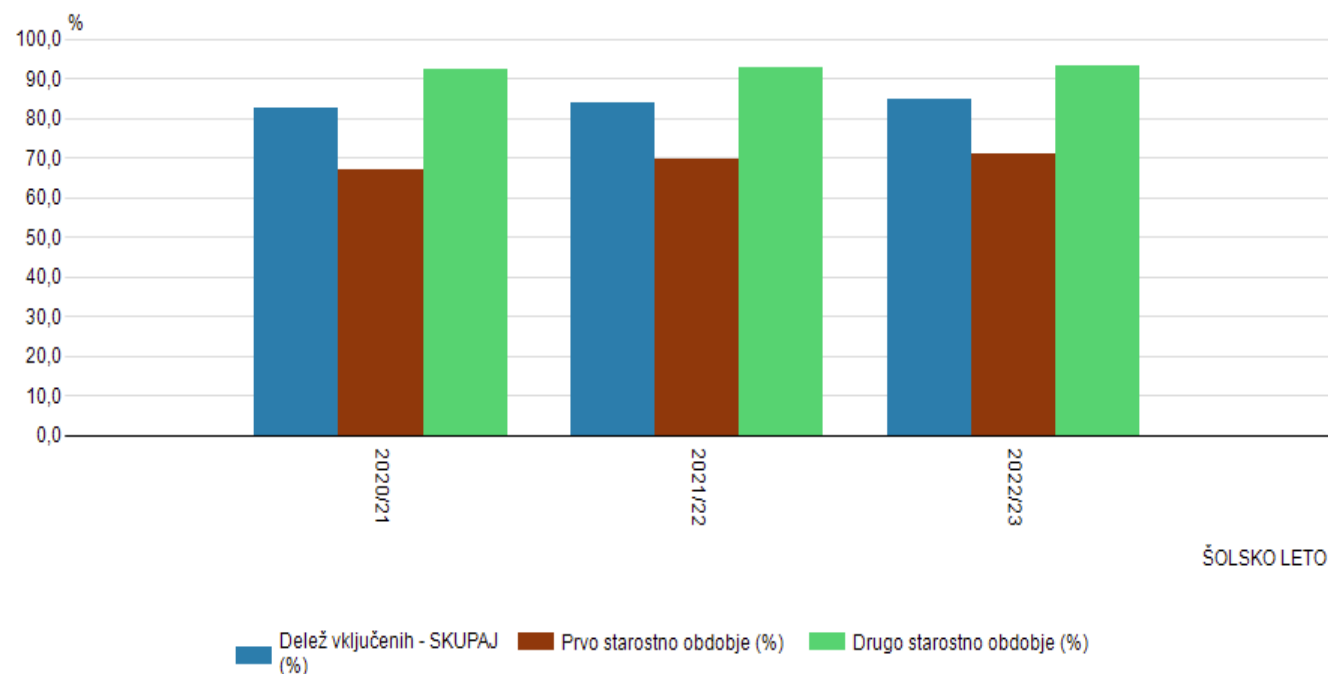
Zakon o vrtcih

4. člen
(cilji predšolske vzgoje)

Cilji predšolske vzgoje v vrtcih so:

- razvijanje **sposobnosti razumevanja in sprejemanja sebe in drugih**,
- razvijanje **sposobnosti za dogovarjanje, upoštevanje različnosti in sodelovanje v skupinah**,
- razvijanje **sposobnosti prepoznavanja čustev in spodbujanje čustvenega doživljanja in izražanja**,
- negovanje radovednosti, raziskovalnega duha, domišljije in intuicije ter razvijanje neodvisnega mišljenja,
- spodbujanje jezikovnega razvoja za učinkovito in ustvarjalno uporabo govora, kasneje pa tudi branja in pisanja,
- spodbujanje doživljanja umetniških del in umetniškega izražanja,
- posredovanje znanj z različnih področij znanosti in iz vsakodnevnega življenja,
- spodbujanje telesnega in gibalnega razvoja in
- razvijanje samostojnosti pri higienskih navadah in pri skrbi za zdravje.

Predšolsko izobraževanje ni obvezno, ampak ...

... vrtec torej pomeni pomembno okolje za veliko število otrok v Sloveniji.

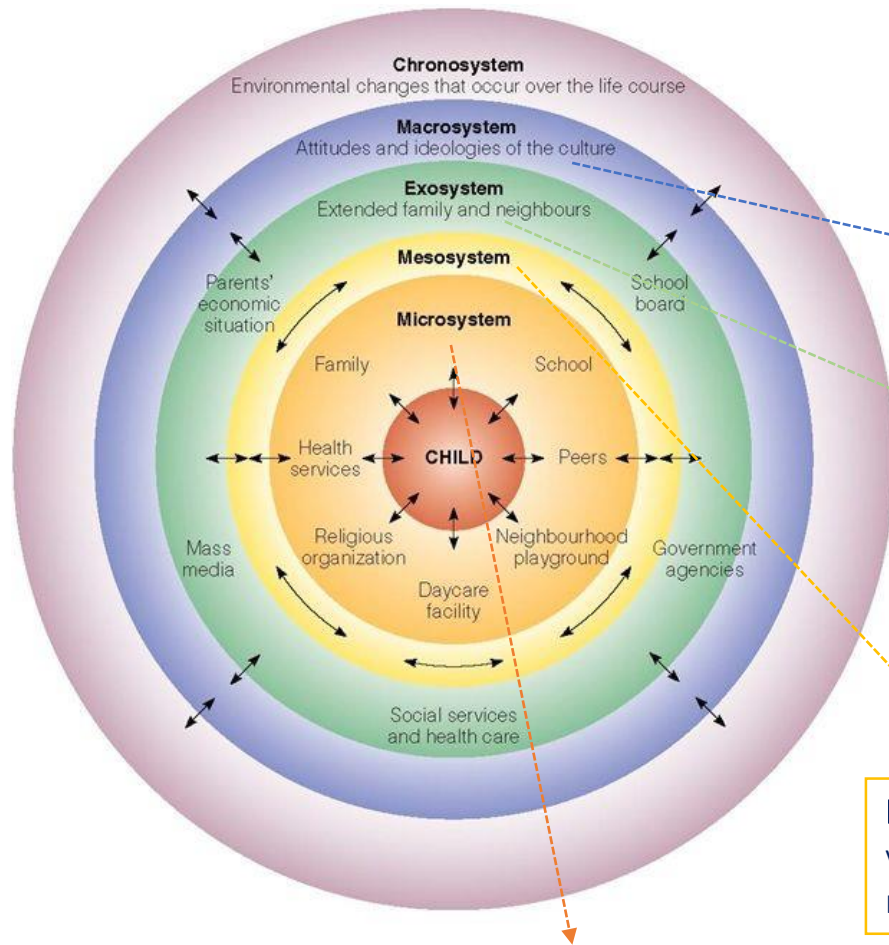
Lahko to dejstvo spregledamo?

Delež otrok, vključenih v vrtnice, po starostnih obdobjih, Slovenija, letno

Delež otrok, vključenih v vrtnice po: KAZALNIK , ŠOLSKO LETO

	2020/21	2021/22	2022/23
Delež vključenih - SKUPAJ (%)	82,5	83,7	84,6
Prvo starostno obdobje (%)	67,0	69,5	71,1
Drugo starostno obdobje (%)	92,3	92,6	93,1

Bronfenbrennerjeva bioekološka teorija (2005): otrok je neločljiv del socialnega okolja, v katerem živi → otrokovo okolje (družina, vrtec, šola, soseska) je ključno za učenje in razvoj otroka.

makrosistem, ki se kaže kot vpliv družbe kot celote (sistemi prepričanj, načini življenja, družbene vrednote, kulturni vzorci delovanja, ideologije)

Ekosistem

(okoljski vidiki, ki delujejo na otroka, a sam nanje nima možnosti vpliva; npr. okoljski predpisi, občinski akti, zakoni, vladne reforme itd.). Posredni vplivi, ki relativno sodoločajo otrokovo življenje.

Mezosistem (srečanje in medsebojno vplivanje dveh mikrosistemov; lahko ima več mezosistemov)

Mikrosistem

(najvplivnejši sistem; ljudje, s katerimi ima otrok običajno neposreden stik; okolje, v katerem živi)

Kaj to pomeni za socialno-emocionalno izobraževanje?
Kaj sploh mislimo, ko rečemo SEI?

Socialno in emocionalno učenje („social and emotional learning - SEL“) – pojem najpogosteje uporabljen v ZDA; nanaša se na proces, skozi katerega otrok ali odrasel razvija in učinkovito aplicira socialno-čustvene kompetence (znanje, odnos in spretnosti), potrebne za to, da razume in uravnava čustva, postavlja in dosega pozitivne cilje, v odnosu do drugih doživlja in izkazuje empatijo, vzpostavlja in ohranja pozitivne medsebojne odnose ter izpelje odgovorne odločitve (CASEL, 2017) .

Socialne in emocionalne spretnosti („social and emotional skills“) – pojem tesno povezan z SEL, ki se osredotoča na znotrajosebne in medosebne spretnosti; pogosta je nedosledna raba s socialno emocionalnim učenjem, včasih je posledica socialno emocionalnega učenja; OECD (2015) termin uporablja kot opredelitev specifičnih lastnosti, ki so potrebne za doseganje ciljev, sodelovanje z drugimi in uravnavanje čustev.

Mehke veščine ali spretnosti („soft skills“; podobno tudi „non-cognitive skills“) – termin, ki se ga uporablja za ločevanje socialnih in emocionalnih spretnosti od t. i. trdih („hard skills“), lažje merljivih spretnosti. Pogosto se pojem uporablja v poklicnem/strokovnem izobraževanju ipd., kjer skušamo s tem pojmom poudariti kompetence timskega dela, spretnosti medsebojnega sodelovanja, sposobnosti odgovornega odločanja, fleksibilnosti, ustvarjalnosti ipd.

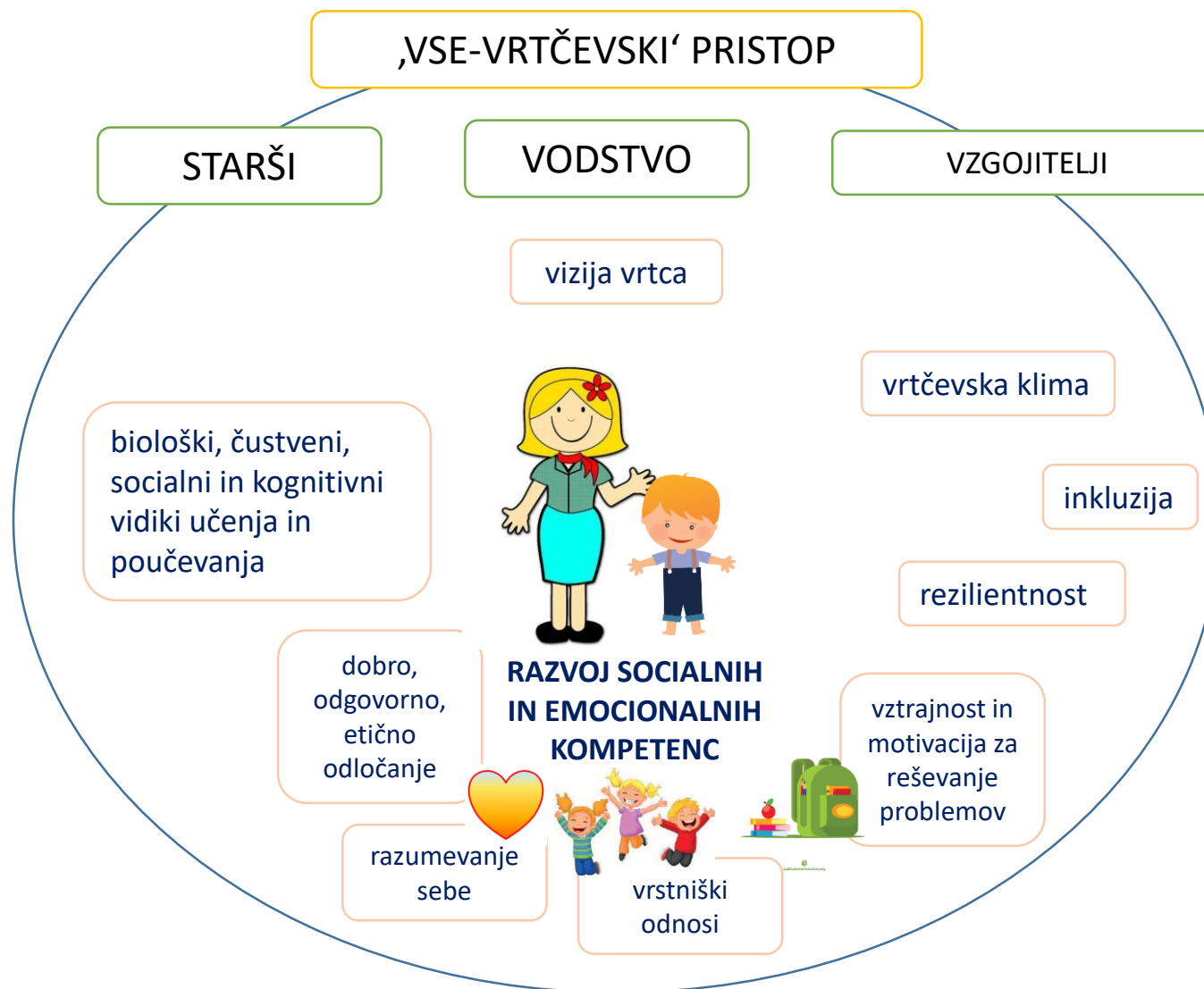
Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning (2017). What is SEL. Retrieved 19/09/2017, from <http://www.casel.org/what-is-sel/>

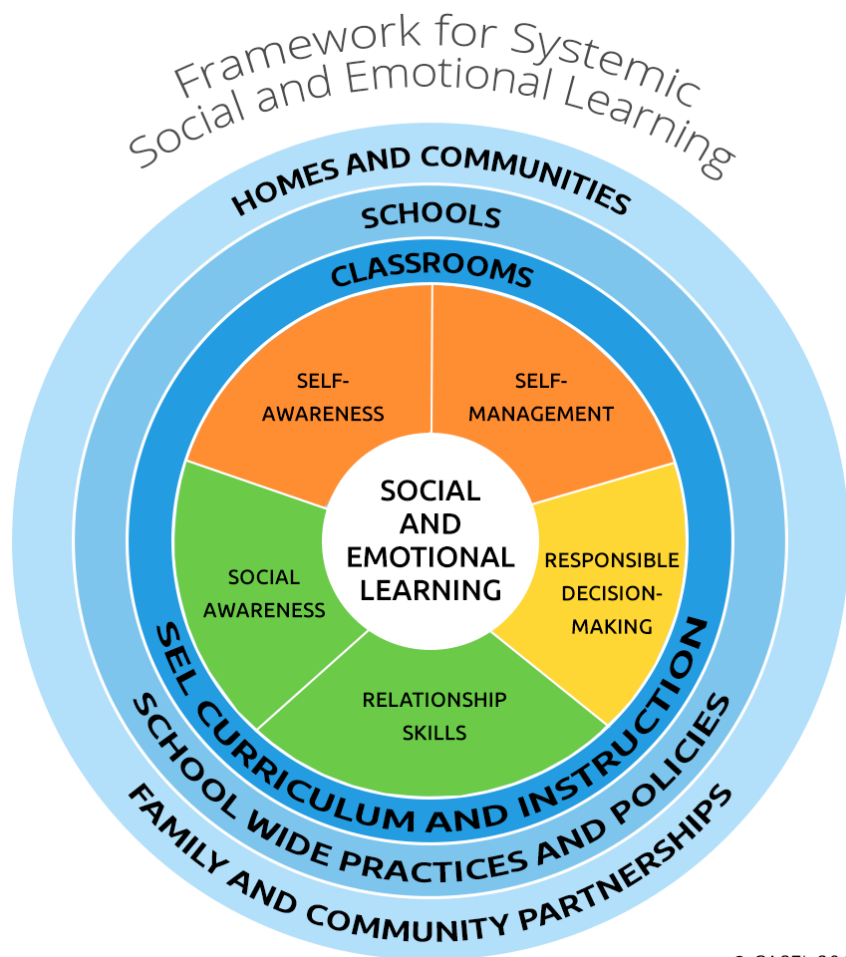
Cefai, C., Bartolo P. A., Cavioni. V., Downes, P. (2018). *Strengthening Social and Emotional Education as a core curricular area across the EU. A review of the international evidence, NESET II report*, Luxembourg: Publications Office of the European Union. doi: 10.2766/664439.

OECD (2015). *Skills for Social Progress: The Power of Social and Emotional Skills*. Paris, France: OECD.

izr. prof. dr. Sonja Čotar Konrad, sonja.cotarkonrad@pef.upr.si

Socialno-emocionalno izobraževanje (SEI) se nanaša na **proces** učenja in poučevanja, s katerimi učeči se razvija socialne in čustvene kompetence za osebno, socialno in akademsko rast in razvoj. Omenjene socialno čustvene kompetence učeči se **razvija skozi področne in medpodročne aktivnosti**, ki so podprte z ustrezno medosebno **interakcijo** ter **podpornim** (učnim) vrtčevskim **okoljem** (Cefai, Bartolo, Cavioni, Downes, 2018).

do sebe

Samozavedanje („Self-awareness“): sposobnost natančnega prepoznavanja lastnih čustev, misli in vrednot ter vpliva, ki ga imajo na vedenje. Sposobnost natančnega ocenjevanja svojih prednosti in omejitev z dobro utemeljenim občutkom samozavesti, optimizmom in "miselno naravnostjo k rasti".

- *Prepoznavanje čustev; natančno dojemanje samega sebe; prepoznavanje lastnih močnih in šibkih točk/ prednosti in omejitev; samozavest; samoučinkovitost.*

Samouravnavanje („Self-management“): sposobnost uspešnega uravnavanja čustev, misli in vedenja v različnih situacijah, učinkovito obvladovanje stresa, nadzorovanje impulzov in motiviranje sebe. Sposobnost, da si zastavite in si prizadevate za doseganje osebnih in akademskih ciljev.

- *Obvladovanje impulzov; obvladovanje stresa; samodisciplina; samomotivacija; realno postavljanje ciljev; organizacijske spretnosti.*

do drugih

Socialno zavedanje („Social awareness“): sposobnost razumevanja in empatije do drugih, tudi oseb iz različnih okolij in kultur. Sposobnost razumevanja družbenih in etičnih norm vedenja ter prepoznavanja družinskih, šolskih ter družbenih virov in podpore.

- *Prevzemanje perspektive drugega ; empatija; sprejemanje raznolikosti; spoštovanje drugih*

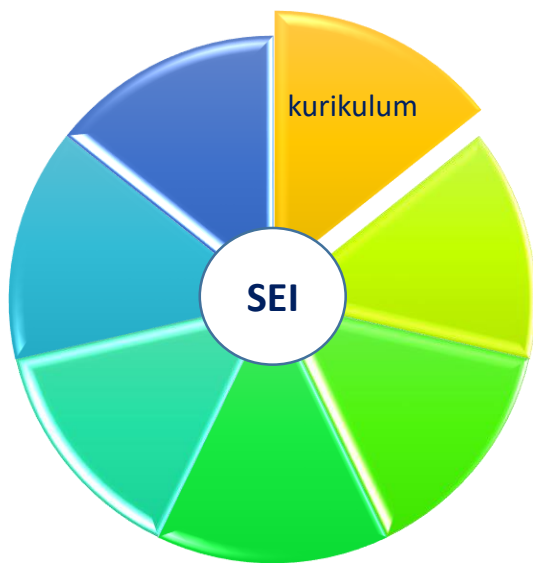
Medosebne spretnosti („Relationship skills“): sposobnost vzpostavljanja in ohranjanja zdravih in zadovoljujočih odnosov z različnimi posamezniki in skupinami. Sposobnost učinkovite komunikacije, aktivnega poslušanja, sodelovanja z drugimi in upiranja neprimernim družbenim pritiskom, konstruktivnega reševanja konfliktov ter iskanja in nudenja pomoči, kadar je to potrebno.

- *Komunikacija; družbeno udejstvovanje; vzpostavljanje odnosov; timsko delo.*

Odgovorno sprejemanje odločitev („Responsible decision-making“): Sposobnost konstruktivnega presojanja in odločanja o lastnem vedenju in družbenih interakcijah na podlagi etičnih načel in standardov, upoštevanja varnostnih vidikov in družbenih norm. Realistično vrednotenje posledic različnih dejanj in upoštevanje dobrobiti sebe in drugih.

- *Prepoznavanje težav; analiziranje situacij; reševanje problemov; vrednotenje; refleksija, etična odgovornost.*

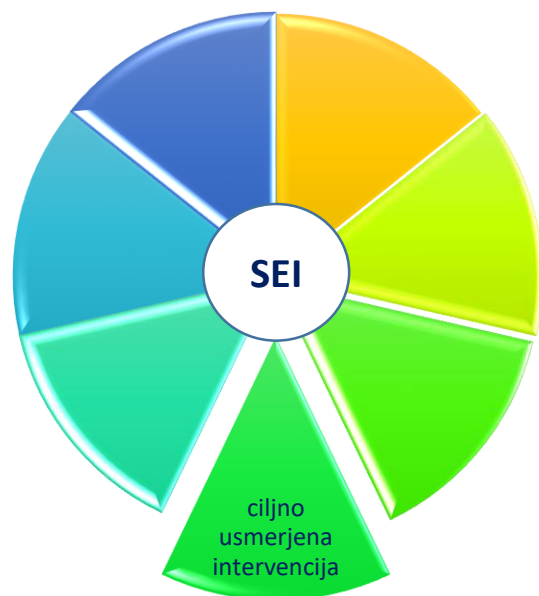
- SEI smiselno strukturirano in integrirano v kurikulum.
- Razdrobljeni, enkratni, kratkoročni, dopolnilni programi niso učinkoviti (Barnes et al., 2014; Clarke et al., 2015; Durlak et al., 2011; Weare and Nind, 2011)
- Zagotoviti uravnotežen kurikulum, ki zajema vsa omenjena vsebinska področja (samozavedanje in samouravnavanje, socialno zavednje in socialno uravnavanje) in spodbujanje rezilientnosti, ipd.
- **Učinkovita izvedba z ustrezno usposobljenimi vzgojitelji** ali drugim osebjem vrtca oz. zunanji izvajalci (Barnes et al., 2014; Clarke et al., 2015; Durlak et al., 2011; Sancassiani et al., 2015; Sklad et al., 2012; Taylor et al., 2017)
 - SE kompetence naj bi bile neposredno in poglobljeno integrirane v kurikulum in dnevne aktivnosti skupine (medosebni odnosi, pedagogika, uravnavanje vedenja v skupini)
- Uporaba **SAFE** strategije:
 - **S** („sequence“) – strukturiran, postopni pristop uvajanja vsebin
 - **A** („active“) – aktivno, izkušensko učenje, eksperimentalni pristop, urjenje spretnosti
 - **F** („focused“) – osredotočeno na SE kompetence in ne na splošno blagostanje ali zdravje
 - **E** („explicit“) – jasno določeni učni cilji in izidi

- Pristop strukturiranega poučevanja posameznih spretnosti („skills instruction“) naj bo tesno povezan z ozaveščenim oblikovanjem vrtčevske klime („vse-vrtčevski pristop“) in klime v vrtčevski skupini („taught and caught approach“) = integracija kurikularnega in kontekstualnega pristopa
 - Otrok ima možnost prenosa, krepite in aplikacije SE spretnosti pri posameznih kurikularnih področjih, opazuje prakticiranje SE spretnosti v skupini in izven nje pri odraslih in vrstnikih, samo uporablja SE spretnosti pri učenju, medosebnih odnosih in drugih socialnih interakcijah (Durlak et al., 2011; Korpershoek et al., 2016; UNICEF 2012; Weare and Nind, 2011)
 - Otrokov občutek varnosti, visoka stopnja medsebojne povezanosti in sodelovanja ter stabilen občutek pripadnosti skupini ter skupnosti se povezujeta z višjimi učnimi in socialnimi dosežki (Alcott, 2017; Battistich et al., 2004; Cefai, 2008; Thapa et al., 2013).

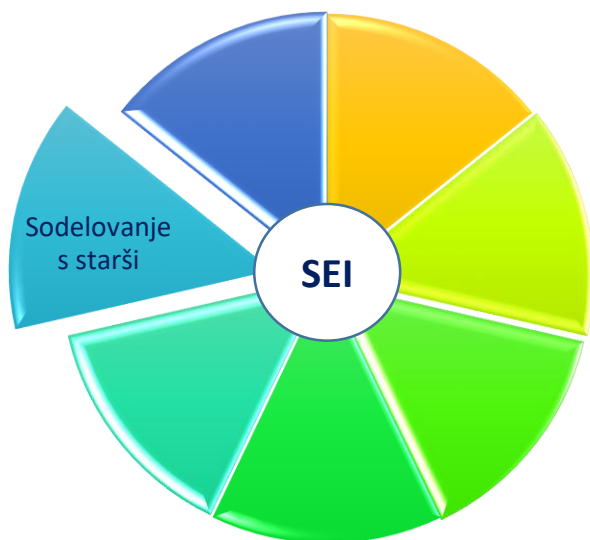
- Študije kažejo, da je pomembnost zgodnjih intervencij na področju SEI ključna (Durlak et al., 2011, January et al., 2011; Jones et al., 2015):
 - Longitudinalna študija (Jones et al. 2015): pomembna povezanost med SEI v predšolskem izobraževanju in kasnejšimi učnimi izidi, stopnjo zaposljivosti, kriminalno aktivnostjo, zlorabo drog in duševnim zdravjem v odraslosti
 - SEI naj bi imel tudi velik ekonomski in finančni učinek (razmerje cost benefit 1:11 Belfield et al. (2015))
- Torej je vloga **predšolskega izobraževanja na tem področju ključen** preventivni in suportivni element razvoja SE otrok

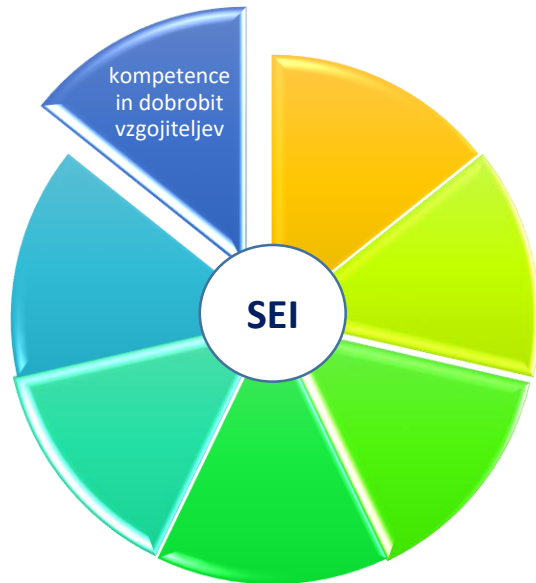
- SEI pomeni velik doprinos za vse otroke, nekatere študije pa kažejo še večjo učinkovitost SEI za otroke iz socialno ranljivih skupin – pri tem je potrebno dodati ciljne intervencije, ki posebej naslavljajo vsebine in spretnosti za otroke iz teh okolij;
 - Organizirano v in izven VIZ
 - Dodatna spodbuda za sodelovanje tudi drugih deležnikov – otroci, starši, druge pomembne skupine, ki naj bi se aktivnejše vključile v SEI

- Otroci naj bodo vključeni v načrtovanje, implementacijo in evalvacijo SEI
- Študije kažejo, da je predvsem pri starejših otrocih zagotavljanje participacije in njihove izkušnje načrtovanja in implementacije SEI eden pomembnejših doprinosov k učinkovitosti SEI (Cefai and Cooper, 2011; Cefai and Galea, 2016; Downes, 2013b; Holfve-Sabel, 2014; Rees and Main, 2015)
- Ta doprinos je posebej pomemben v primeru skupin otrok iz različnih drugih sociokulturnih kontekstov

- Pomemben doprinos k „vse-vrtčevskemu“ pristopu, saj vsi deležniki delijo skupno vizijo in odgovornost za razvoj SE kompetenc
- Običajni pristopi (informiranje z letaki, obveščanje na sestankih, pošiljanje dokumentov domov) so manj uspešni (Downes and Cefai, 2016; Lendrum et al., 2015).
- Vrtec naj bi deloval v smeri večje odzivnosti in sprejemanja ter empatije do različnosti družin/ različnih potreb in stališč staršev → s tem se kaže skupna odgovornost do razvoja SEI (Cefai and Cavioni, 2016; Garbacz et al., 2015).
- **Smiselno je aktivno sodelovanje staršev na način skupnega učenja in participacije pri delu v skupini:**
 - usposabljanje staršev za podporo SE otrok: skupno sodelovanje in učenje z otroki v vrtčevskih dejavnostih (v in izven rednega programa) in
 - usposabljanje staršev za njihovo psihološko dobrobit: sodelovanje v aktivnostih, ki se nanašajo neposredno na delovanje odraslih/ staršev (starševstvo itd.).

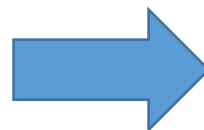
- V skladu z Brofenbrennerjevo bioekosistemsko perspektivo (2005) je za „vse-vrtčevski“ pristop ključno spoznanje, da odrasli (vzgojitelji in starši) v otrokovem okolju lahko podpirajo SE učenje otroka **samo če in ko** sami izražaj visoko stopnjo razvitosti SE kompetenc in poročajo o visokem psihološkem blagostanju

Ampak....

- ali se SE elementi evalvirajo pri delu vzgojiteljev
- v kolikšni meri so vzgojitelji deležni izobraževanja na področju SE na dodiplomski stopnji ali kasneje?

delovanje vzgojiteljev na področju SE večinoma poteka v obliki prikrita kurikula, implicitnega delovanja, pogojeno z osebno zrelostjo vzgojiteljev

Potencialne možnosti ugodnega vpliva vzgojiteljev na SE razvoj in učenje otrok se tako pomembno zmanjša in ostaja neizkoriščen

Od vzgojiteljev pričakujemo:

- zavedanje pomembnosti vzpostavljanja in ohranjanja SEI kot ključnega cilja učenja in poučevanja;
- vzpostavljanje zdravih odnosov z otroki;
- podporo SE kompetenc otrok skozi poučevanje in implementacijo SEI programa;
- pravočasno prepoznavo in odziv na zgodnje pokazatelje težav na področju SE razvoja in vedenja otrok;
- sodelovanje s starši, svetovalno službo in drugimi deležniki.

Profesionalni razvoj vzgojiteljev

na osnovi posamezniku prilagojenega, ciljno zastavljenega in kontinuiranega strokovnega **usposabljanja**

OVIRE

(Cefai and Askill-Williams, 2017a; Durlak and Dure, 2008; Durlak, 2015; Skrzypiec and Slee, 2017)

- Prenatrpan kurikulum
- Pomanjkanje časa vzgojiteljev
- Pomanjkanje zavedanja pomena SEI s strani vzgojiteljev in posledično lažna motivacija/ nemotiviranost/ nasprotovanje SEI
- Pomanjkljiv profesionalni razvoj vzgojiteljev (usposabljanje, osebni razvoj)
- Pomanjkanje finančnih in človeških virov ter ustrezne časovne razporeditve dela
- Pomanjkanje ustreznih (materialnih) virov za delo
- Nezdostno spremljanje dela in nezadostna podpora vzgojiteljem s strani vodstva vrtca
- Pomanjkanje sodelovanja staršev
- Slabo upoštevanje ali prilagajanja programa SEI specifikam vrtca

SPODBUDE

(Durlak, 2015)

- Enotna predanost in aktivno soustvarjanje skupne vizije vrtca s strani celotnega kolektiva:
 - poudarjena močna promocija SEI s strani vrtca
 - sodelovanje vseh zaposlenih pri izvedbi premišljeno izbranega prilagojenega programa SEI
 - Upoštevanje specifičnih potreb vrtca
 - Integracija vsebin programa v kurikulum
- Podpora in vodenje vzgojiteljev s strani vodstva vrtca:
 - Dobro načrtovanje in razporeditev dela, ki uravnoteži in upošteva časovne možnosti izvedbe programa ter prenatrpanost kurikula
 - Neposredna, sprotna in praktična podpora pri implementaciji SEI
- Podpora staršev programu SEI

KAJ?

Vzgojitelji potrebujejo **možnosti za profesionalni razvoj** na področju:

- spodbujanja in razvoja empatije (ni sočustvovanje!)
- spretnosti reševanja konfliktov
- nediskriminatornega poučevanja
- poznavanja razvojno psiholoških značilnosti otrok
- poznavanja pristopov za razvoj SE spretnosti otrok
- razumevanja sistemskih sprememb na področju SE
- **razvoja lastnih SE kompetenc!**

KAKO?

Vzgojitelji potrebujejo **usposabljanje s pomočjo/ na področjih:**

- **osebne stika** in medsebojnega sodelovanja (ne oddaljenih priročnikov z neprilagojenimi vsebinami, zunanji izvajalci?)
- **mentorja SEI:** izkušenejši sodelavec, model, spremljanje, kritični prijatelj, kolegialne hospitacije, primeri dobrih praks (izgorelost!)
- **pridobivanja temeljnega znanja, vsebin SEI**
- Integracije in **uravnotežanje** SEI vsebin in aktivnosti v okviru kurikula in pri medkurikularnih dejavnostih
- **urjenja spretnosti** spodbujanja in ohranjanja SE pri sebi in drugih

Vzgojitelji posledično **poročajo** o tem, da:

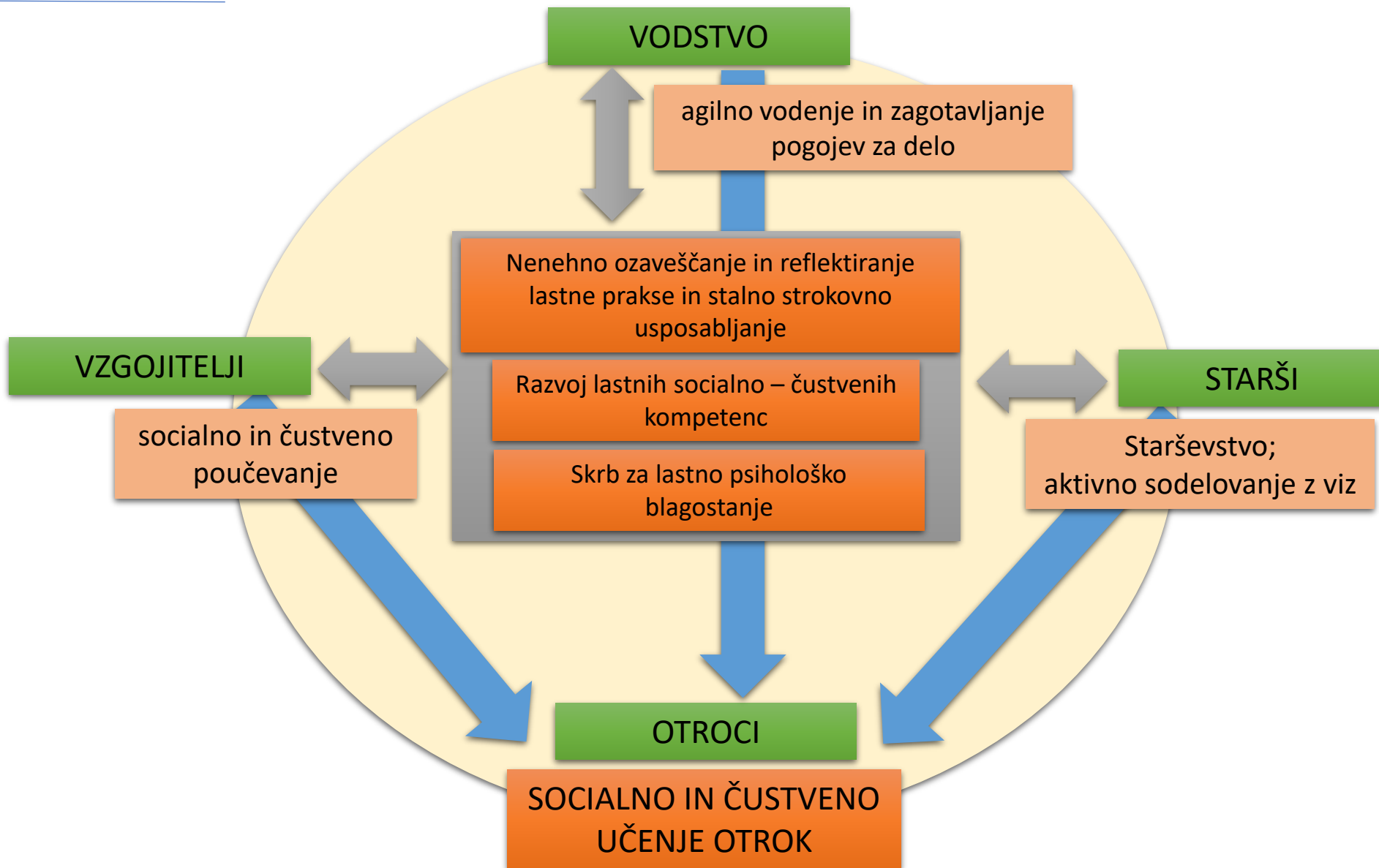
- se počutijo bolj **samozavestne** pri uvajanju SEI
- se čutijo **kompetentne in avtonomne** pri izvajanju SEI dejavnosti
- **gradijo lastno znanje o SEI** in se posledično manj naslanjajo na neustrezne, nepreverjene alternativne pristope
- poročajo o **nižji stopnji stresa** in višji stopnji zadovoljstva na delovnem mestu
- skrbijo za lastno **psihološko blagostanje** in telesno zdravje
- poročajo o **manjši izgorelosti** in kvalitetnejšem odnosu z otroki in sodelavci
- so **model** zdravega delovanja odraslega in posledično tudi lažje podprejo otrokov razvoj in učenje

ZAKAJ?

ZATO

... je ključno, da **ravnatelj** zagotavljajo agilno vodenje in podprejo vzgojitelje pri njihovem profesionalnem delovanju ...

1. **Lastni profesionalni razvoj - usposabljanje ravnateljev na področju SEI**
2. **Oblikovanje skupne vizije vrtca (s sodelovanjem vseh zaposlenih):**
 - kam želimo kot vrtec in zakaj? Kaj je naša dolgoročna in kaj srednjeročna ali kratkoročna vizija (enoletna)?
 - Prepletanje „bottom up“ in „top down“ pristop
3. **Analiza stanja v našem vrtcu (s sodelovanjem vseh zaposlenih):** kaj so naše potrebe in specifike vrtca (sociokulturni kontekst)? Kje so naše šibke in kje močne točke? Kaj in kolikšni so naši viri? S kakšnimi izzivi se srečujemo? Kakšne so pa naše priložnosti? Katero (eno!) vprašanje želimo nasloviti?
 - Swot analiza kot izhodišče za načrtovanje implementacije SEI
4. **Adaptacija** izbranega programa SEI v specifični sociokulturni kontekst vrtca! (večina programov SEI prihaja iz ZDA (EU iniciative so uspešnejše, ko so bolj fleksibilne, manj strukturne, nimajo predpisovalne, priročniške note in so „prijazne do uporabnika“)
5. **Razvoj in zagotavljanje mehanizmov** za učinkovito načrtovanje, izvedbo in preverjanje kakovosti izvedbe SEI:
 - navdihovanje, zagotavljanje podpore in vodenja zaposlenih – profesionalni razvoj vzgojiteljev in zagotavljanje njihovega psihološkega blagostanja je ključna za učinkovitost SEI programov
 - zagotavljanje možnosti mentoriranja, prenosa dobrih praks in učinkovitih pristopov SEI (kot možnost zmanjševanja potencialnega nesodelovanja zaposlenih, lažno motivacijo itd.)
6. Načrtovanje, spremljanje in evalvacija **aktivnega vključevanja** vseh deležnikov - vzgojiteljev, staršev, otrok
7. Zagotavljanje, da imajo vzgojitelji „**dovolj časa**“ za SEI
8. **Sprotno spremljanje** napredka vseh vključenih, sprotna in **letna evalvacija** učinkovitosti programa SEI
9. Vključevanje SE delovanja vzgojiteljev v ocenjevanje letne delovne uspešnosti

<https://handinhand.si/sl/>

<https://casel.org/casel-sel-framework-11-2020/>

<http://exploresel.gse.harvard.edu/>

Ovire so tiste zastrašujoče reči, ki jih vidimo, kadar umaknemo pogled s cilja.
(Henry Ford)

Hvala za vašo pozornost.

Pedagoška fakulteta
Facoltà di studi educativi
Faculty of Education

izr. prof. dr. Sonja Čotar Konrad, sonja.cotarkonrad@pef.upr.si